

De Bernauer Straße

Een serieuze tegenhanger van Checkpoint Charlie

Achtergrond - 16 oktober 2007

Van de Berlijnse Muur, het symbool van de Koude Oorlog bij uitstek, staan her en der nog stukken overeind. Aan de Bernauer Straße wordt bijna twintig jaar na de *Wende* opnieuw nagedacht over een moderne omgang met 170 meter gewapend beton.

Op een regenachtige zomermorgen in de Bernauer Straße wekt de Italiaanse ijscoke een verdwaalde indruk. De frisse kleuren van het wagentje steken fel af tegen de grauwe Muur die ruim vijftien miljoen mensen 28 jaar lang verhinderde naar het land van het schepijs te reizen. Pas als 's middags de slepen toeristen en schoolklassen in bonte windjacks de Bernauer Straße bestormen, kan de Italiaan zaken doen. Goede zaken, want de plek waar de Berlijnse Muur herdacht wordt, trekt jaarlijks zo'n driehonderdduizend bezoekers.

In tegenstelling tot wat de meeste toeristen verwachten, nam de Muur een kronkelige route. Berlijn was in 1920 verdeeld in twintig districten, waarvan er na de Tweede Wereldoorlog aanvankelijk acht onder Russisch, zes onder Amerikaans, vier onder Brits en twee onder Frans mandaat vielen. De Russen kregen niet alleen het grootste deel in handen, maar ook het historische centrum, dat van de Brandenburger Tor tot aan de Alexanderplatz liep. De 160 kilometer lange Muur, die in augustus 1961 rondom West-Berlijn werd opgetrokken om de vlucht van miljoenen Oost-Duitsers te stoppen, loopt dus niet overal van noord naar zuid, maar op veel plaatsen ook van oost naar west. Zo ook langs de Bernauer Straße.

Dat juist aan de Bernauer Straße een groot stuk originele Muur is behouden, berust niet op toeval. Hier liep de 'antifascistische verdedigingswal' vlak langs de huizen, waardoor de opgesloten bewoners van Oost-Berlijn uitzicht hadden op het vrije Westen. Daags na de bouw van de Muur sprongen hier talloze *Ossis* uit het raam, aan de andere kant door de *Wessis* naar beneden geholpen. Foto's van deze ontsnappingen gingen de hele wereld over. Niet veel later werden de ramen en deuren van de huizen aan de Bernauer Straße hermetisch afgesloten, voordat de woonblokken helemaal werden afgebroken om ruimte te maken voor een vrij schootsveld.

Niemandslaan

Het monument aan de Bernauer Straße, op de grens tussen de wijken Mitte en

Wedding, is gebouwd op initiatief van de predikant Manfred Fischer. Hier stond in de *Todesstreifen*, het niemandsland tussen de voormuur en de achtermuur, de kerk van de Versöhnungsgemeinde, tot deze in 1985 werd opgeblazen. Na de val van de Muur wilde Fischer de wederopbouw van de kerk combineren met een monument en een informatiecentrum. De nieuwe kerk is opgetrokken uit stenen van de oorspronkelijke kerk en bekleed met houten latjes. Dagelijks wordt hier de naam voorgelezen van een van de ruim honderd Oost-Duitsers die sneuvelden op hun vlucht. Het monument bestaat uit een stuk niemandsland tussen twee stroken originele Muur, afgesloten door twee grote metalen zijmuren. In het documentatiecentrum is een vaste tentoonstelling met authentiek beeld- en geluidsmateriaal. Vanaf een uitkijkplatform is het hele gebied te overzien.

In de jaren negentig was de inrichting van het terrein onderwerp van een verhit debat. Voormalige buurtbewoners eisten de onteigende grond terug. Tegenstanders van het behoud van dit stuk Muur vreesden voor psychologische schade voor de chronisch zieken van het nabijgelegen rusthuis. Anderen meenden dat het huidige monument niet emotioneel genoeg zou zijn. Er gingen stemmen op om elders een nepmuur te bouwen, waar de bezoekers onvriendelijk ondervraagd zouden worden door acteurs in grenswachteruniformen. Dit idee werd uiteindelijk met het smadelijke etiket 'Disneyland' naar de prullenmand verwezen. De huidige herinneringszone werd pas in 1999 geopend door voormalig bondskanselier Helmut Kohl.

Herziening

Tegenwoordig is niemand meer tevreden met het monument zoals het er bij ligt. Wilden de meeste Berlijners vlak na de *Wende* de hele Muur onmiddellijk verwijderen, nu klagen veel Duitsers dat er nog maar weinig sporen resten. Bijna twintig jaar na de val van de Muur is de tijd rijp voor herziening van het monument en de periode die zij belichaamt. Daarom schreven de regering en de deelstaat Berlijn een prijsvraag uit voor de herinrichting van de grond aan de Bernauer Straße, die voor deze gelegenheid tot ruim een kilometer is uitgebreid.

Het debat over het nieuwe monument verloopt rustig. Dat is verassend in een stad die keer op keer strijdtoneel is van hevige discussies over de omgang met het beladen verleden. De discussie over de afbraak van het Palast der Republik, net als de Muur een symbool van de verguisde DDR, is hier een mooi voorbeeld van. Volgens Nikolaus Bernau, architectuurredacteur bij de Berliner Zeitung, valt dit contrast te verklaren door het feit dat het Palast ten tijde van de DDR een centrale rol speelde in het dagelijks leven van de Oost-Berlijners. Bij de Muur kwam men daarentegen niet graag.

Het nieuwe herinneringsterrein zal lopen van S-Bahnstation Nordbahnhof tot het Mauerpark en zal ook woningen bevatten. Volgens Thomas Klein, persvoorlichter van de Gedenkstätte Berliner Mauer, zal er door de deelnemende architecten gezocht worden naar een vorm die zoveel mogelijk mensen aanspreekt. “De Bernauer Straße mag geen academisch ondersje worden voor de elite. Tegelijkertijd moet deze plek een serieuze tegenhanger blijven van het totaal vercommercialiseerde Checkpoint Charlie.” In de herfst zal naar alle waarschijnlijkheid worden begonnen met de inrichting van het braakliggende terrein.

Afbeeldingen:
Duitslandweb

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/3100/de-bernauer-strasse>